

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

Cislo zdarma!

ORAVSKÉ NOVINY

Záujmom horno-oravského ľudu slúžiaci týždenník.

Redakcia, administrácia a expedícia v Trstenej.

Ročník I.

Nedeľa, 6. júna 1920.

Číslo 7.

O samospráve Slovenska.

Touto oázkou najviac strašia Machajovci Oravcov, že oni samosprávy nikdy nebudú mať, a preto marš všetci do Poľskej, tam vám ju ja zabezpečím. Pýtajte sa ho, odkiaľ to vie, že nie. Na to vám odpovie: To viem z brucha. A že v Poľskej jej nikdy nebudú mať Slováci, to je nad slnec jasnejšie. Machaj je nie poľský snem, aby, čo sľúbil, i splnil. Čo poľský orol do pazúrov lapí, tomu nikdy nedá žiť. Či orol z pazúrov vypustil živé jahňa? Všet nie! Nuž i o samospráve Slovenska musíme v týchto novinách prehovoriť.

Slovensko je dnes také, ako malé dieťa, ktoré sa učí chodiť. Chytá sa toho, k čomu priláskuje, a probuje na nohy vstať. Jestli je na blízku matka alebo brat, podá mu ruku a učí ho chodiť. Keď sa dieťa naučí chodiť, keď vyrastie, sa osamostatní.

Naše Slovensko zrodilo sa v tejto svetovej vojne. Sotva sa narodilo, už Maďar — ako Herodes na Krista v Betleheme — bral nôž, aby ho zabil. Kto to dieťa, Slovensko, bránil? Či Poliak, brat od macochy, a č. Čech, brat od vlastnej matky? To každý vie, že Poliak by bol od radosti pukuľ, keby Slovensko v koliske bol zahrdúsil Maďar.

Slovensko v Turčianskom Sv. Martine pripojilo sa k Čechom, ako rovnoprávny brat so samosprávou. Tak určili to naši bratia Slováci v Amerike, ktorým ďakujeme za naše osvobodenie zpod jarma maďarského, že Slovensko musí mať samosprávu. Termín, kedy ju má mať, neurčili ani oni. Neplnoleté dieťa má tútora, ktorý dozerá nad majetkom dieťaťa. Keby tútor dal dieťaťu majetok hneď, čo by sa s tým majetkom stalo? Dieťa by majetok premárnilo, alebo by prišli k nemu podlizáci, sľubujúc mu všeličo, vylúčili by majetok od

dieťaťa a prisvojili si ho, a dieťa pre svoj detský rozum by ostalo žobrákom na večné veky.

Nuž v takom položení sme my Slováci. Žijeme len detský vek svobody. O naše ttorstvo sa rujú traja: Čech, Maďar a Poliak. Čech hovorí: „Ja som ti najbližšia rodina. Mne patrí ttorstvo, kým nevyrastieš. Keď nebudeš mať vnútorných a zovnitorných nepriateľov, potom urobíme, ako chceš: buď budeme spolu gazdovať, buď, ak chceš, samostatne, ty na svojom, ja na svojom. Vidíš, už ťa chceli Maďari pohltnúť, sotva si na nohy vstalo, ty milé Slovensko, a neletel ťa ratovať Poliak, ale ja. Tedy súď, Slovensko, kto ti je priateľom!“

Keď pán Hlinka i s druhými roku 1918 v decembri bol pri pánu prázidentovi Masarykovi a spomenul otázku samosprávy Slovenska, dostal túto odpoveď: „Samosprávu budete mať hneď, i zajtra, vy Slováci, len mi obstarajte toľko roduverných úradníkov slovenských, aby nebolo obavy, že samostatné Slovensko padne do rúk Maďarom.“ Hlinka odpovedal: „Nateraz takých úradníkov nemáme, ale po desiatich rokoch budeme mať.“ Prázident zas odvetil: „Čím prvej ich mať budete, tým prvej samosprávu Slovenska mať budete.“ Tento rozhovor Hlinka povedal v Trstenej roku 1919 na knazskom shromaždení, kde sa založila ľudová strana v Hornej Orave. A podivné je, že na tom shromaždení knazskom práve ťi chybovali, ktorí ťahajú dnes k Poľsku. Tedy už vtedy kukali za hranice, keď ešte nebolo počuť o strieľaní krížov.

Prišlo české vojsko na Slovensko. Jednotlivci popáchali mnoho zla a urážali náš náboženský cit. Ale či to počínanie niektorých vojakov schválila v tom čase panujúca vláda československá? Či sa s tým stotožnila? Nie! Previnilcov odsúdila a potrestala. A proti týmto výčinom vojska písaly všetky

kresťanské české noviny, ba i nekresťanské. Nuž čo jednotlivci urobia, ako to možno prišii za golier celému národu? Či by sa Machaj a Poliaci nebránili proti tomu, keby sme to, čo machajovskí uprchlíci vystráajú, prišli za golier celému Poľsku?

Keď sa výtržnosti proti náboženstvu ďalej opakovali, Hlinka v svojej rozhorčenosti so spoločníkmi išiel do Paríža s tým, aby to zamedzili, alebo aby autonomiu (samosprávu) Slovenska hneď z Paríža priniesli. Vtedy poľský minister Paderewski ako sa osvedčil? Ani ich nechcel prijať. To hlasno hovorí, nakoľko Machaj hovorí pravdu, keď vabi Oravcov do Poľskej, že tam im zabezpečí autonómiu, keď poľský minister o tom nechcel ani počuť.

Hlinka sa vrátil na Slovensko. Jeho súdruhovia: Mnoheli, ktorému Slováci dali chlieb, keď ho biskup Párvy pozbavil fary, tak to zaplatil, že utiekol do Poľskej proti Slovensku agitovať, a Jehlička zas k Maďarom. Teda každý ta, kde ho srdce tiaholo. A teraz Mnohel sľubuje zas v mene Poľskej Slovákom samostatnosť pod poľskou rukou. No, nadarmo! My vieme, ako zachádzali Poliaci s inorečovým národom, s Rusínmi, v Galícii; títo i zbraňou museli si brániť právo svojej reči. Jehlička zasa sľubuje, že Maďari dajú vraj Slovensku samosprávu, keď sa k nim pripojí. Kto to uverí? Že by tí dali to, keď ani od súdu sentencie v slovenčine doručovať nedovoľovali, keď sme ešte spolu boli, a maďarský katechizmus slovenské deti vyučovať prikázali (Apponyi)! Slovom, vábili nás, Slovákov, ako to malé dieťa, na všetky strany, aby nás o svobodu pripravili a zas do jarma otrockého vohnali.

Že dnes Maďari a Poliaci a s nimi smýšľajúci nezdarň Slováci tak agitujú, aby sa Slováci hneď od Česka odtrhli, majú tí naši nepriatelia vážnu príčinu. Vedia dobre, že dnes samostatné Slovensko nemôže na svojich nohách chodiť, nemá vyučených ľudí, diplomatov; úradníctvo, až na malú výnimku, je maďarsky smýšľajúce. Nuž keby dostalo Slovensko hneď autonómiu (samostatnosť), nevedelo by si rady, kam z konopí, a tak by bolo nútené prosiť buď Poliakov alebo Maďarov: „Berte nás, my nemôžeme sa sami spravovať.“ A tu hneď by priskočili Maďari, ako vlk, a lapli ovcu. Vtedy by i Poliaci odskočili od tej požiadavky, aby sa v Orave a Spiši hlasovalo, kde chcú patriť, lebo by sa „dva bratanki“ dostali do bezprostredného susedstva, bo Poliakov a Maďarov tak v žilivosti, ako v panovačnosti sú sebe rovní, ako vajce vajcu. Len si pozrite podkarpatskú Rus, ako sa svíja od

bôľa pri svojej samospráve. Ani tá si nemôže dať rady bez Čechov. Peniaze ani dnes nemá okolkované, školskú, cirkevnú a finančnú otázku ani dnes sriadenú, a jedna stránka hľadá k Ukrajine a druhá k Maďarii.

Preto, ľudia, trpezlivo smýšľať! Nie ten nám je priateľom, ktorý nám sľubuje a sa podlizuje, ale ten, ktorý za nás pracuje, aby sme boli svobodnými. Autonomia bude. Nie Machaj nám ju sľúbil, ale prezident Masaryk. Už tejto samosprávy prvý kameň — župná samospráva so snemom — je položený. Z tohto sa bude vyvíjať časom úplná samospráva, až keď budeme plnoletí. Ale nie tak smýšľať o autonómii, ako som to počul z úst niektorých sedliakov, že vraj keď budeme samostatní, budeme svobodne rúbať lesy a predávať a budeme mať mnoho peňazí! A keď sa hory vyrúbu, čo potom? Na to nik nemyslí. Čech Slováka a Slováka Čecha musí najprv dobre poznať a mladší brat, Slováka, musí sa stať plnoletým. A keď sa dobre poznajú, lebo z prvých dojemov nemožno hneď súdiť a urobiť, ako chorý, keď okúsi horký liek, hneď ho odhodí: „Nechcem, on ma nevylietí.“ Hovorím, musíme sa poznať, a keď uvidíme, že s Čechom dá sa spolu gazdovať, nuž spolu gazdovať budeme ako bratia. Keď však uvidíme, že nie, vtedy sa osamostatníme a povieme: „Vy si gazdujte sami, a my tiež sami. Urobíme to tak, ako bratia v jednom dome. Majú dom spoločný a každý pre seba gazduje. Tak i my republiku spoločnú a sami sa spravovať budeme. O tomto však svojim časom rozhodne hlasovanie ľudu na Slovensku.“

Počuli ste i také hlasy, že nám autonómie netreba. Povedali to takí, ktorí rátajú tak, že Slovákov je na Slovensku len pol druhá raz toľko, ako k Slovensku pridelených Maďarov a Nemcov. Nuž môžu prísť také voľby, aké boli teraz do snemu: Slováka, politicky nevyškoleného, sľubom Neslovákov svábeného, môže vyvolať do snemu autonómneho väčšinu ablegátov Slovákom neprajných, a títo v mene ľudu odhlasujú: nazpät k Maďarom. Nuž i títo nehovoria, že nám vôbec nikdy samosprávy netreba, len to, že nám je nateraz nebezpečná, lebo všetko okolo nás — Poliakov, Maďarov, Nemcov — hľadá nás pohltiť.

Nuž autonómiu budeme mať, iste ju budeme mať. Veď ľudová strana slovensko-oravská má to v programme. I tí nežiadajú hneď. To tvrdí i dr. Kramář. Túto autonómiu si my sami zabezpečíme, ale nie táraninami v machajovských letádoch. Preto nebojte sa o to! Keby sme všetci boli

presvedčenými Slovákmi, kňaz, úradník, pán, sedliak, všetci, ktorí na Slovensku žijeme, tak máme samosprávu zajtra. Ale keď máme mnoho tých Machajovcov, verejných a tajných, i medzi sedliakmi, takých, ktorí sa držia hesla: „a koľko mi dáte a ja vám Slovensko zradím“, — nuž pre túto príčinu musíme čakať na čas, v ktorom nebudú hroziť našej slobode tajní a zjavní nepriatelia, z našej i z cudzej krvi pochádzajúci. Toto na uváženie vám píše

Oravec.

Ako nášho veľkého Chyžňana Tomáša Červena, kanonika oravsko-liptovského, ospevoval veľký básnik Andrej Sládkovič.

Na deň sv. Tomáša 1864.

(3. a 4. verš.)

Požehnaná zem, ty Oravienka naša,
Neprestaň rodiť veľké slávne deti!
Jordán-Orava krstelnica Tomáša,
Veriacich takých Pán Boh požehnajže ti! —
Sloven tvoj z hrobu život už vynáša,
Svitá deň slávy mu, — po zrade to deň tretí, —
„Pokoľ vám!“ žehná u slovenských dverí
A — jedenásty každý mu neuverí! —
Tomáš tvoj — Orava — Oravienka milá —
Tomáš tvoj vidí plamenné jazvy národa,
Hľadá na ruku, ktorú zbojník prebila,
Žmie vkladá v bok, nímž tiekla krv a voda.
V slovo Slavianstva viera v ňom ožila,
So slovom slovutná Slovenstva sloboda, —
Váha sklonila sa: a skrikne Tomáš tvoj,
Oravienka naša: „hoj, rod môj a ľud môj!“

Keď tieto slová básnik písal o rodákovi z Chyžného, chudák, netušil, že práve na niektorých rodákoch Tomáša Červena, Chyžňanoch, sa splnia slová, že príjde zbojník v podobe Machaja a prebije svornosť Chyžňanov a volať bude miesto: „hoj, rod môj a ľud môj!“ — „Hej, Poľsko tvoje, hľa, Chyžňan je už nie Slovák, ale Poľiak tvoj!“ Tak sa nakazili Chyžňania od zmýj Machajových.

Maček Grodecký z Chyžného.

Odpoveď „Úprimnému Podskľanovi“.

Aby vec bola jasná a srozumiteľná, započnem od kraja, ako sa i chlieb krája.

Bolo to v deň pred Nanebevstúpením Pána, že navštívili ma traja ľudia, dvaja mužskí a jedna ženská. Takí mi boli známi, a predsa som ich nemohol poznať. Dobré som si musel potrieť čelo, kým som prišiel na to, že sú to Podskľania, najprvší moji farníci. Ale nie div, veď je tomu už dvanásť rokov, čo som tých dobrých, statočných ľudí opustil. Rozumie sa, že som sa veľmi zaraďoval takej návšteve, tým viac, lebo som ufaľ, že z čistého prameňa obdržím svetlo ohľadom smýšľania tamejšieho ľudu a okolia.

Povedali mi, že im je tam a terajšiemu ľudu štyri svety žit, že prišli si harany kúpiť. Machajovský dom v Jablonke premenil sa vraj v magazín, kde ľud chodí a dostáva živnosť, ako kedysi za časov Jozefa egyptského. Že dostávajú nullovú múku, ktorá má stampiliju zo samej Kulumbije, že príde tabak, rum, a čo si len zažiadajú, všetko majú. Takých časov vraj ešte nemali, ďakovať Bohu. Keby to len naveky trvalo. Keby tak vraj k nám prišli, malí by teraz život!

— Len to je chyba, že v Dunajci a vôbec v Poľsku sa na nás hnevajú, lebo kým nám hojne a nazbyt posielajú, tí tam hladom-morom umierajú. Preto nás tí bratankovia do samého pekla posielajú a pripojenia k nim si nežiadajú.

— A či je tam ozaj bieda, v tom Poľsku? — pýtam sa ich.

— Ej, veru bieda, — odpovedajú. — Čo sme v jaseňi z Trstenej dostali, to sme všetko do Poľskej odniesli. Platili za kilo cukru 40 korún, za múku po 20 korún. Veď mi im to draho zas predáme, čo od nich teraz dostávame. Podajedni zbohatli naramne. Vôbec dobre je nám, lepšie si nežiadame!

A dateliny by som tam v tej Poľskej nemohol dostať? A po čom je liter?

— Oj, tej je dosť! Liter stojí v poľských 36 kor. a v našich 18 korún.

— A prečo to v poľských peniazoch ešte raz toľko stojí, ako v našich? — skúmam ich ďalej.

— Lebo, vraj, naše peniaze sú drahšie.

— I kdeže budete hlasovať? — pokračujem ďalej. — A ľud ako smýšľa?

— Nuž všelijako je to u nás, je to pobalamutené všetko!

— To by var' Podskľania moji za Poľsko hlasovali? A vy kde budete?

— My vieme, kde pôjdeme, ale dve lastovičky neurobia jara, — znela odpoveď, — tam sa nikto nevyzná.

Po dobrom examinovaní a dobrosrdečnej rade som sa s nimi rozlúčil. Na tretí deň po ich odchode obdržím list. Znel doslovne takto:

„Pán farár!

Totí gazdovia, čo boli u nich na barany, mohli vziať korbáč a ich vytrepať dobre, keď ešte tam prídu. To sú galgani, naničhodní Poliaci. Hosaniak celú dedinu verbuje ku Poľskej. Nech sa ráčia, ich milosť, spýtať nášho pána farára, že je to svätá pravda. Nech im barany nedozvoľia vziať, takým naničhodným Poliakom, čo nám takú balamutu robia v našej slovenskej zemi. Keď sme my Slováci a že sme pri hranici Poľskej, my len chceme Slováckmi byť.

Úprimný Podsklan.“

List bol ťažkou, robotnou rukou písaný. Každému ho dovoľím pozrieť. Ozvala sa v ňom pravdivá slovenská duša. Tešil som sa nesmierne, že žije tam duch slovenský. Škoda, že si mena nepodpisal ten úprimný človek. Nedivím sa tomu. Ľud náš je obozretný, nejde hlavou do múru. Obozretnosť ľudu dáva mi pevnú úfnosť, že pri všetkých balamutách poľských pozná, kde je pravda, kde mu lepšia budúcnosť kynie. Nuž, milý priateľu, keď ste si mena nepodpisali, odpovedám Vám verejne.

Keď som tých vyslúchal, povedal som im a všetkým mojim Podsklanom odkázať a pozdraviť dať.

Že im prajem, aby im vždy dobre bolo, neďbám, kdekolvek sa pripoja, nech je im a ich deťkam len dobre. Hoci som kňaz, nie som Boh vševedúci, ktorý jedine budúcnosť zná, preto nechcem im radiť, kde bude lepšie, že by ma potom oni a ich detky nepreklínali. Lutujem tých poľských agitátorov-kňazov, že sa naľoľko zabudli a ten dobrácky ľud do neistoty chcú vrhnúť. Opravdivý kňaz tak nesmie robiť, takú zodpovednosť pre neistotu na seba brať. Kto tak robí, je nie kňazom Kristovým, hocijako tú viaru bráni. Nech rozumne, pokojne vec objasní, vysvetlí a ľud sám nech rozhoduje.

Z tej príčiny vám len hovorím, ktorý vám len to najlepšie žiadam, aby ste všetko počuli, čo vám hovorím, ale všetko dobre rozmysleli. Ináč sami máte lepšie zkušnosti, ako všetci rečníci a novinári. Zkúsili ste a vidíte sami, že ľud v Poľsku hladuje a vás preklína, kým vám nullovú múku lifrujú. Čo je to? Klamstvo, lhárstvo, šudierstvo,

podvod. A kto s takými priateľmi obcuje, má plané úmysly, tomu neverte.

Zkúsili ste, že naše peniaze sú drahšie, nežli poľské. Prečo to? Lebo my viac a lepšie stojíme pred súdnou stolicou celého sveta, nežli Poliaci. Z toho jasne vysvitá, kde je lepšie.

Povedzte im, že ako Poliaci viaru bránia, keď proti svojim bratom Rusom krvavú vojnu vedú i proti nám sa vyhrážajú, keď viara zabíjať zakazuje? A tí „bezbožní“ Česi pokoj chcú mať s každým!

Povedzte im, že najdú sa bezbožní Česi i Slováci, ale bezbožníkov teraz nikde nechýbuje, ani vo svätej Poľskej nie.

Povedzte im, že tá zem, ktorú obývajú, je slovenská, a tú chcú ukradnúť, a viara kradnúť bráni.

Povedzte im, že tým poľským agitátorom nezáleží na vás, veď majú svojich ľudí toľko, že im nerozumne a nevinne krv cedia, keď ich do vojny ženú, aby ich mohli preriediť, ale na tie hory-lesy ich zuby boľia, ktoré slovenská zem rodila, aby ďalej mohli viesť bratovražednú vojnu.

Povedzte im, že Poliakov sám Boh tresce pre neúprimnú a neozajstnú vieru, keď ich kraj vojnou spustošil a teraz ich zaslepil, nie aby tie rany hojili sa chopili, ešte si ich pričiňajú.

Povedzte im, že to spustošenie veľké farchy od poľského ľudu bude vyžadovať, a tak prídu zpod strechy pod odkvap.

To som odkázal mojim Podsklanom, čo boli pri mne. Či vám to povedali, neviem. Ja korbáč na nikoho neberiem. Ľud si sám na seba korbáč pletie, lebo každý je svojho šťastia a nešťastia kováčom. Ja som vám len veci objasnil tak, ako stoja a sú v skutočnosti. Uplete si sami ten korbáč!

Že som pravdu hovoril, to, hoci je to neodporúčiteľné v terajšom čase, svojím vlastnoručným podpisom tvrdím a za to stojím. Za vás však i za všetkých, kde som v tom kraji účinkoval, prosím Ducha svätého, aby vás ráčil osvietiť, že by ste pre seba a detky vaše múdre a šťastlive hlasovať mohli.

Som s vrelým pozdravom — na deň svätodušný 1920 v Habovke.

Štefan Kofrit,
r.-k. kňaz.

Rovno čelom do múru.

Týmto slovom musím pomenovať konanie niektorých obcí, ležiacich na ple-